

NUO PEDAGOGIKOS IKI EDUKOLOGIJOS: MEILĖS ĮKVĖPTI

Anotacija. Ugdytas – sociokultūrinis reiškiny, turintis didelę įtaką visuomenės raidai. Kuo didesnius pokyčius visuomenė patiria, tuo didesni iššūkiai kyla švietimui ir ugdymui, atitinkamai sudarydami galimybę tobulėti visuomenei ir individui, taip pat šiuos edukacinius reiškinius nagrinėjančiam mokslui. Lietuvos nepriklausomybė 1990 m. atvėrė dideles galimybes švietimo ir ugdymo praktikai, kartu – ir mokslui. Dr. Meilė Lukšienė, savo pavyzdžiu įkvėpusi mokslininkus ir praktikus švietimo reformai, paskatino ieškoti naujų švietimo ir ugdymo mokslinių žinių. Tam nebeužteko klasikinio ugdymo mokslo – pedagogikos, reikėjo tarpdisciplininio ir netgi multidisciplininio požiūrio į švietimo ir ugdymo tikrovę bei perspektyvą. Šio straipsnio tikslas – išryškinti ugdymo mokslo kelią Lietuvoje nuo pedagogikos iki edukologijos, pabrėžiant ne tik nacionalinius savitumus, bet ir pasaulines tendencijas, kurios darė ir daro įtaką šiai raidai.

Esminiai žodžiai: Meilė Lukšienė, pedagogika, edukacijos mokslas, edukologija.

Įvadas

Ugdytas – sociokultūrinis reiškiny, nuėjęs ilgą raidos kelią. Įdomu yra tai, kad nepaisant šio kelio bendrų pasaulinių tendencijų, kiekviena šalis pramina ir savo takelį. Ne išimtis ir Lietuva – dar netgi likus keleriems metams iki Nepriklausomybės atkūrimo būtų atrode neįprasta ir net pavojinga pedagogikos mokslo padangėje kelti tokius klausimus: koks turi būti liberalaus ugdymo *curriculum*? Kokia turi būti šalies švietimo sistema, kad būtų įgyvendinamos visuomenės demokratizavimo ir modernizavimo idėjos? Kaip turi keistis požiūris į pedagogą, mokinį, ugdymo tikslus, turinį, metodus, kad būtų užtikrintas edukacinės paradigmos virsmas iš *mokymo* į *mokymąsi*? Būtų atrode neįprasta, nes buvome įpratę tyrinėti gana sterilų ugdymo procesą, labiau besiremiantį pedagogo ir mokinio komunikacija nei keliant ugdymo proceso paradigminio virsmo tikslą, kai į patį ugdymo procesą žvelgiama plačiai – kaip į nulemtą švietimo ir kitų veiksmų. Tokie užmojai tuometinei valdžiai būtų atrode pavojingi, nes ji ugdymo tyrinėtojus ir praktikus griežtai „prižiūrėjo“, žinodama, kad švietimas ir ugdymas yra būtent tos veiklos, kurios, jų veikėjus aprūpinus žiniomis, gali

tapti galingomis žmogaus išlaisvinimo ir savarankiškos veiklos priemonėmis.

Turėjo atsirasti vedlys, lyderis, kurio veikla įkvėptų, pastūmėtų virsmui. Tokia buvo dr. Meilė Lukšienė, kuri dar 1988 m. prabilo apie Lietuvos švietimo reformą, humaniškos, atsakingą pilietį ugdančios mokyklos kūrimą, teigdama, kad švietimas yra tautos kultūros dalis. Tada aiškiai buvo pamatyta, kad norint užtikrinti siekiamą ugdymo proceso rezultatą, neužtenka kalbėti apie patį procesą, keliant klausimą KAIP? Reikia kalbėti apie ugdymo tikslus ir turinį, keliant klausimus KĄ? Apie pedagogus – KAS? Apie įvairius veiksmus, darančius įtaką šiems ugdymo pasirinkimams, ir jų priežastis – keliant klausimą KODĖL? Siekiant atsakyti į šiuos klausimus, klasikinio ugdymo mokslo – pedagogikos – nebeužteko.

Tokia buvo Lietuvos mokslininkų pajauta, kuri pasitvirtino atsivėrus „geležinei uždangai“: Europa ir visas pasaulis po Antrojo pasaulinio karo patyrė didžiulį virsmą socialinio, ekonominio, kultūrinio gyvenimo srityse, tarp jų – ir ugdymo moksle. Ugdymo mokslui pradėti kelti sudėtingesni, platesni uždaviniai, jo ribos plėtėsi. Kiekviena kaita skatina diskursą, diskusijas, ne išimtis buvo ir ugdymo mokslas. Nemažai autorių (J. B. Biggs (1976), L. Jovaiša (1993, 2001), B. Bitinas (2006); G. Mialeret (1997), K. Pukelis (1999, 2005), G. Maccia (2001), R. Hofstetter, B. Schneuwly (2002), L. Duoblienė (2005), D. Bridges (2006) ir kt.), taip pat ir šio straipsnio autorė P. Jucevičienė (1993, 1995a, 1995b, 2000, 2004) nagrinėjo ugdymo mokslo kaitos temą. Tačiau iki šiol ši tema išlieka aktuali problema, prie kurios įvairių šalių tyrinėtojai vis grįžta, siekdami atsakyti į klausimus: kaip pakito / kinta ugdymo mokslo objektas? Kokie iššūkiai (filosofiniai, semantiniai, metodologiniai ir kt.) kyla pasauliniu mastu ir atskiroms šalims?

Prie šių klausimų sprendimo prisideda ir šis straipsnis, kurio **tikslas** – išryškinti ugdymo mokslo kelią Lietuvoje nuo pedagogikos iki edukologijos, pabrėžiant ne tik nacionalinius savitumus, bet ir pasaulines tendencijas, kurios darė ir daro įtaką šiai raidai.

Kadangi nagrinėjama ugdymo mokslo disciplina, konceptualiuoju aspektu laikysimės N. Storerio ir T. Parsonso (1968) pateiktos mokslo disciplinos bendro-

sios sampratos. Mokslo disciplina, pasak mokslininkų, yra aiškiai apibrėžta formalizuotą – fiksuotą, validžių ir koduotą – žinių erdvė. Atsižvelgiant į tai, kokia metodologija remiantis ši erdvė identifikuojama, mokslo disciplina gali apimti didesnę (Lietuvoje – mokslo kryptis) arba mažesnę (Lietuvoje – mokslo šaka) erdvę.

Siekiant užsibrėžto tikslo, taikomas *mokslinės literatūros analizės metodas*: nagrinėjami įvairių šalių, tarp jų ir Lietuvos, autorių ugdymo mokslo raidos įžvalgos.

Straipsnį sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje trumpai apžvelgiama ugdymo mokslo raida Lietuvoje, palyginti su europiniu kontekstu. Antroje dalyje akcentuojamos edukologijos aktualijos ir laimėjimai dabarties Lietuvoje, palyginti su situacija Europos ugdymo mokslo erdvėje, tiesa, apsiribojant tuo, kas yra akcentuojama Europos edukacinių tyrimų asociacijos.

1. Ugdymo mokslo situacija Lietuvai atkūrus nepriklausomybę šio mokslo raidos kontekste

Dr. Meilės Lukšienės ir jos komandos intelektualinis ir pilietinis produktas – Tautinės mokyklos koncepcija [14] paskatino proveržį to meto pedagogikos mokslininkų sąmonėje. Šiam mokslui buvo pradėta kelti daugiau uždavinių negu jis buvo pajėgus atsakyti būdamas toks, kokiam jam buvo leidžiama būti buvusioje Sovietų Sąjungoje. Šalyje, kurioje vienpusė ideologija lėmė visas gyvenimo sritis, tarp jų – ir mokslą, pedagogikos objektas sąmoningai buvo „sumažintas“, apribotas vien tik ugdymo proceso nagrinėjimu, siekiant atsakyti į pagrindinį klausimą – kaip efektyviausiai atlikti ideologinį „užsakymą“? Aišku, kad į įvairesnius ir platesnius klausimus, kylančius ką tik nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos visuomenei, tuometiniam pedagogikos mokslui buvo sunkoka atsakyti.

Deja, nelabai kas ir padėjo, netgi atvirkščiai: buvo praėję tik keleri metai nuo Nepriklausomybės atkūrimo, kai Lietuvos mokslo taryboje keli radikalai išsakė mintį, kad pedagogikos visai nereikia, užteks psichologijos. Tačiau nemažai tuometinės pedagogikos mokslininkų jau buvo pasistažavę įvairiuose Vakarų universitetuose, jau buvo užmegzti pirmieji ryšiai su Europos edukacinių tyrimų asociacija, pradėta tartis su Kembridžo universiteto profesoriumi Terence Henry McLaughlinu dėl ugdymo filosofijos kurso edukologijos doktorantams (susitarti pavyko: šis mokslininkas Kauno technologijos universiteto ir kai kurių kitų Lietuvos universitetų edukologijos doktorantams šį kursą skaitė net aštuonerius metus, iki pat savo ankstyvos mirties). Natūralu, kad gilino mės, kas vyksta ugdymo moksle Europoje. Tikrai ne viską žinojome, kokius pokyčius yra patyręs, patiria ugdymo mokslas pasauliniu mastu, ypač labiau nutolusiose šalyse (pvz., Australijoje ir kt.).

Susipažinus su ugdymo mokslo raida Europoje ir girdint Lietuvoje balsus, tiesa – negausius, naikinti pedagogiką kaip mokslą, šio straipsnio autorei kilo mintis atlikti ugdymo mokslo raidos tyrimą ir jį apibendrinti studijoje „Ugdymo mokslo raida: nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos“ [12].

Šioje studijoje pirmiausia pabrėžiami teoriniai dalykai, metodologiškai svarbūs nagrinėjant mokslo, kaip disciplinos, tapimą ir raidą.

Remtasi mokslo disciplinos formaliojo įsitvirtinimo požymiais [21]:

1. Pirmasis požymis yra tai, kad pakankamai daug yra sukaupta validžių konkretų objektą, reiškiančią visapusiškai nagrinėjančių žinių.

2. Antrasis požymis nusako šios mokslo žinių erdvės intelektualinę brandą:

- a) mokslo disciplina yra pakankamai specializuotų žinių sandauga, kurių gausinimu, perdavimu ir panaudojimu užsiima konkrečią discipliną atitinkančios mokslinės profesijos specialistai. Mokslinė profesija turi būti pakankamai autonomiška. Šia prasme apie ugdymo mokslo atsiradimą galima kalbėti tik atsiradus jo tam tikram instituciniam statusui, t. y. mokslininkų junginiams (asociacijoms, katedroms);
- b) svarbi mokslo vertybė – jo racionalumas [16]. Mokslo racionalumo, patikimumo prasme ilgą laiką buvo labiau pasitikima eksperimentiniais, „faktų“ mokslais, kol XX a. pradžioje A. Einšteinas neįrodė, kad egzistuoja stiprus tyrinėtojo ir jo tiriamo objekto ryšys (beje, pirmą kartą į tai dėmesys buvo atkreiptas Platono *Dialoguose* – IV a. pr. Kr.).

3. Trečiasis požymis – egzistuoja šios mokslo raidos sąlygos [23]:

- a) kognityvinė institucionalizacija, reiškianti:
  - koku laipsniu mokslininkai, veikiantys toje pačioje tyrinėjimo srityje, sutaria dėl konkrečių problemų reikšmingumo ar siūlomų sprendimų tinkamumo, taikomų metodų vertybinės hierarchijos, vartojamų sąvokų;
  - mokslininkų elgesį, reguliuojamą normų, priimtų tos srities mokslininkų. Tai leidžia, anot J. Spiegel-Rosing (1975), vertinti ir prognozuoti konkrečios krypties mokslininkų elgesį mokslo globaliniame kontekste;
- b) socialinė institucionalizacija, kuri reiškia:
  - vidinės organizacijos laipsnį (egzistuoja mokslinės grupės, institutai ir pan.); mokslininkų, priklausančių tai sričiai, nustatymo aiškumą;

- tos tyrinėjimų srities integracijos esamoje mokslo ir studijų struktūroje laipsnį (katedros, studijų programos, tyrimams skirti ištekliai ir pan.).

4. Ketvirtasis požymis – pripažįstamas šios disciplinos statusas – kokių laipsnių šią discipliną pripažįsta aplinka (kitų sričių mokslininkai, praktikai). Statusą lemia ištekliai – mokslininkų potencialas, konkrečių atstovų mokslinis įtakingumas, tyrimams skiriami ištekliai, darbų publikavimo galimybė ir pan. Ugdymo mokslas palyginti yra jaunas, nors jau prieš Antrąjį pasaulinį karą Europoje buvo įgijęs pakankamai aukštą statusą. Šiuo metu įvairiose šalyse jo statusas yra labai netolygus, kartais – gana žemas. Dažnai nesusipratimų sukelia pernelyg akcentuojamas pragmatinis, vien tik ekonominis požiūris į šalies, organizacijų raidą, žmonių ugdymą. Ugdymo mokslo tyrinėtojai, netgi išsprauti iš šiuos siaurus rėmus, juos neišvengiamai turi išplėsti, nes keliami aukšti reikalavimai edukologijai paprastai siejami su žinių ekonomika. Siekdama atitikti tuos reikalavimus edukologija kuria sudėtingas mokslo žinias, bet užsakovai joms yra nepasirengę, nes tikisi tokių žinių, kokių patirtį jau turi: pirmiausia – visiems lengvai suprantamų tėvystės žinių („vaikui gimus tėvai savaime tampa pedagogais“), todėl mano, kad edukologai be reikalo savo srities žinias daro tokias sudėtingas. Kažkodėl šio mokslo žinias norima suprasti be jokio specialaus pasirengimo, nors tokie pat reikalavimai nekeliami, pavyzdžiui, medicinai, kuri lygiai taip pat reikalinga kiekvieno žmogaus gyvenime. Konfliktų taip pat yra kilę tarp gamtos mokslų ir edukologijos, nes pastaroji vis daugiau taiko konstruktyvistinį (lemiantį kokybinius tyrimus), o ne pozityvistinį („niutoniškąjį“, pripažįstantį kiekybinius tyrimus) požiūrį į tyrimą, taip neretai likdama nesuprasta ir kritikuojama gamtos mokslų tyrinėtojų. Dar viena priežastis, dėl kurios edukologiją kartais neigia praktikai, yra ta, kad biurokratai, užimdami aukštus švietimo vadovų postus, nenori pripažinti, kad jų sprendimams reikalingos edukologijos žinios; jie norėtų apsieiti be jų, todėl lengviausias kelias – teigti, kad edukologijos žinios yra menkos, nereikalingos, niekinės. To rezultatas – nepavykę šalies masto švietimo reformos eksperimentai (tokių turime ir Lietuvoje). Sutapimas ar ne, tačiau išsivysčiusios ekonomikos valstybėse, kitaip vadinamose *gerovės* šalyse, ugdymo mokslas yra gerbiamas, visokeriopai remiamas, juo pasikliaujama. Vienas ryškiausių pavyzdžių – Suomija.

Viltinga yra tai, kad Lietuvos švietimo praktikai pripažįsta edukologijos mokslo reikšmę ir aukščiausių jį atitinkančių kompetencijų poreikį. Remiantis Lietuvos edukacinių tyrimų asociacijos 2011 m. atlikto tyrimo duomenimis, Švietimo ir mokslo ministerijai,

universitetams, kolegijoms, švietimo skyriams, gimnazijoms ir vidurinėms mokykloms reikėtų dar apie 2,7 tūkst. edukologijos daktarų. Tiesa, kaip leidžia teigti Rūtos Klimašauskienės disertacinis tyrimas (2006), patys mokytojai neskuba skaityti parengtų mokslo darbų, disertacijų; jie norėtų, kad tyrimų esminiai rezultatai jiems būtų pristatomi per seminarus. Deja, viešuosius konkursus dažnai laimi nelabai kam žinomos firmėlės, o ne universitetų mokslininkai. Gal jie per brangiai užsiprašo? Bet mokslo žinių kūryba taip pat kainuoja... Deja, realybė yra tokia, kad dažniausiai švietimo ir ugdymo mokslo žinių kūryba yra mokslininko asmeninis reikalas, kuriam skiriamas laisvalaikis, nes vien tik šiais tyrimais užsiimančių mokslininkų Lietuvoje yra tik keletas, visi kiti pirmiausia dirba dėstytojo pedagoginį darbą.

1997 m. atlikta Europos ir Lietuvos ugdymo mokslo raidos šaltinių analizė [12] leido išskirti tris ugdymo mokslo raidos etapus:

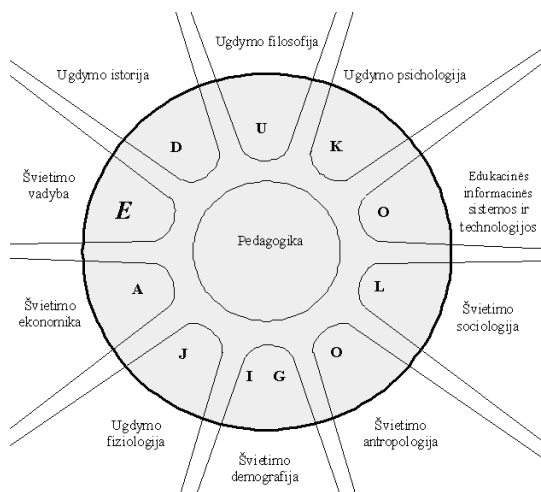
1. *Pirmasis etapas*. Nuo XIX a. pab. iki Antrojo pasaulinio karo Europoje susiformavo ir įsitvirtino pedagogika – ugdymo procesą tyrinėjės eksperimentinis mokslas, iš gamtos mokslų perėmęs gamtos tyrimų metodologiją, pagrįstą kiekybiniais tyrimų metodais.
2. *Antrasis etapas*. Nuo Antrojo pasaulinio karo iki XX a. paskutinio dešimtmečio ugdymo mokslo objektas išsiplėtė ir tapo kompleksiniu, žinios – sudėtingesnėmis. Ugdymo mokslas pagaliau tapo ne tik savo, bet ir kitų mokslų galimybes integruojančiu mokslu, tyrinėjančiu žmogaus ugdymą ir saviugdą per visą jo gyvenimą, tiek tiesioginio ugdymo proceso, tiek švietimo, kaip kompleksinio reiškinių, ir jį įgyvendinančių švietimo sistemų aspektu. Tai puikiai išreikšta G. Mialeret (1985) UNESCO užsakymu atliktoje ugdymo mokslo studijoje (1 pav.). Vis didesnę reikšmę įgyja kokybiniai tyrimo metodai, leidžiantys giliai analizuoti ugdymo reiškinius. Pastebima tendencija – vis dažniau ugdymo mokslas vadinamas *Educational Science*, nors kai kur laikomasi tradicinio – pedagogikos – pavadinimo. Čia reikėtų prisiminti S. Šalkauskį (1991), teigusį, kad tada, kai sąvokos prasmė patiria esminį pokytį, reikia keisti ją išreiškančią terminą [22]. Tik šitaip pakankamai greitai bendruomenėse, visuomenėje pasklis naujasis supratimas. Ypač tai buvo svarbu Lietuvoje, nes reikėjo, kad: a) visa akademinė bendruomenė suprastų ugdymo mokslo ypatingai didelį kokybinį virsmą; b) pedagogikos mokslininkai būtų paskatinti šiame virsme aktyviai dalyvauti;

c) praktikai galėtų realiai tikėtis šio mokslo pagalbos, įveikiant naujus iššūkius. Todėl būtinai reikėjo akcentuoti naują šio mokslo būvį.

Kaip tada Lietuvoje gimė terminas *edukologija*? Tuo metu šio straipsnio autorei teko būti Lietuvos mokslo tarybos nare, atstovaujančia būtent ugdymo mokslo bendruomenei. 1993 m. kreiptasi į vieną didžiausių Lietuvos ugdymo mokslo autoritetų – profesorių Leoną Jovaišą – ir tartasi, koks terminas Lietuvoje atitiktų angliškąjį *Educational Science*. Profesorius pasiūlė darinį: lotyniškąjį *educare* (vesti aukštyn) ir graikiškąjį *logos* (mokslas). Taip gimė kokybiškai naują ugdymo mokslo būvį vienu žodžiu išreiškiantis terminas – *edukologija*. Kaip pats profesorius sakė, tai nebuvo ypatingai gera išeitis, bet pakankamai racionali, leidžianti išvengti dviejų žodžių – *edukacijos mokslas* – vartojimo nepatogumo. Vėliau pastebėjome, kad terminas *educology* anglų kalboje jau buvo vartojamas (apie tai kalbėsime šiek tiek vėliau). 1997 m. P. Jucevičienės darbe „Nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos“ [12] pažymima, kad tuo laikotarpiu Lietuvoje buvo galima pastebėti visų ugdymo mokslo raidos etapų įvairovę, ypač pirmąjį bei antrąjį etapus ir netgi tam tikrų trečiojo etapo požymių.

3. *Trečiasis etapas*. Taigi – kas būdinga ugdymo mokslo raidos trečiajam etapui? Šiame etape edukologija patiria ypatingą kokybinį šuolį, kuris siejamas su švietimo ir ugdymo tyrimų tolesniu „multidisciplinėjimu“. Nors anglosaksiškai kalbančiose šalyse, kaip jau minėta, labiausiai paplitęs terminas *educational science*, tačiau ypatingą dėmesį atkreipsime į tą pasaulinę patirtį, kuri susieta būtent su terminu *educology*. K. Pukelis ir I. Savickienė (2003) yra pateikę trumpą termino *educology* sampratos raidos apžvalgą. Reikia pastebėti, kad pirmasis 1950 m. terminą *educology* pavartojo Ohio universiteto prof. L. W. Hardingas (tiesa, nesigilindamas į jo mokslinę prasmę) [19]. Šią sąvoką giliai tyrinėjo E. Steiner (Maccia), G. Maccia (Indiana University) (1960 m.), J. B. Biggs, R. Elder (1960–1970 m.). Naują postūmį *educology* koncepcijos tyrimai įgavo 1970–1980 m. (J. E. Christensen, J. E. Fisher, D. E. Denton, J. F. Perry ir kt.). Europos mokslininkai į šiuos tyrimus įsijungė 1980–1990 m. (A. Monshouwer, Th. Oudkerk Pool, W. Brezinka ir kt.). Nuo 2000 m. į šią problemą gilinosi ir Lietuvos mokslininkai; ypač paminėtini K. Pukelis, I. Savickienė (2005), kurie, sekdami J. Fisheriu, apžvelgė termino *educology* sampratos raidą. 1987 m. Australijoje buvo pradėtas leisti mokslo žurnalas *The Inter-*

national Journal of Educology, vėliau leidžiamas JAV. Veikė edukologijos katedros, Edukologijos tyrimo institutas JAV. Taigi galima aptikti daug požymių, kurie leistų teigti, kad *educology* yra mokslo disciplina. Tačiau iki šiol dėl *educology* sampratos egzistuoja diskursas, bet visi sutaria dėl to, kad *educology* laikoma žinių apie ugdymą visuma. Tai teorinės, filosofinės, mokslinio empirinio tyrimo keliu gautos, taip pat praksiologinės (efektyvaus ugdymo paieškos) žinios. Nere-tai pabrėžiama, kad *educology* yra žinių fondas, o ne mokslo disciplina, bet edukologai naudoja disciplinų rinkinį, kad kurtų edukologijos žinias. Šitaip dar kartą pabrėžiamas šiuolaikinės edukologijos multidisciplininis pobūdis. Tačiau edukologijos kamienas – pedagogika, mokslas, tyrinėjantis ugdymo procesą, kitaip tariant – besigilinantį į ugdymo ir mokymosi sąveiką išlieka monodisciplina, išlaikantis visus mokslo disciplinos požymius. Tarp jų – ir savitas tyrimo metodas – ugdomasis eksperimentas. Taigi į ugdymo mokslą galima žvelgti dvejopai: kaip į mokslo discipliną – pedagogiką ir kaip į multidisciplininę žinių ir ugdymo / švietimo tyrimų erdvę – edukologiją.

1 pav. Edukologija kaip integruotų ugdymo mokslų šeima (Mialeret, 1985)

2. Ugdymo mokslo aktualijos ir laimėjimai dabarties Lietuvoje: jų panašumas su Europa

Ką mes šiuo metu turime Europoje? Kokias erdves aprėpia edukologijos žinių fondas? Puikus jo indikatorius yra Europos edukacinių tyrimų asociacijos tematinis tinklų sąrašas (žr. 1 lentelę).

Europos edukacinių tyrimų asociacijos nuolat veikiantys teminiai tinklai

Eil. Nr.	Tinklo pavadinimas	Esminės tematikos
1.	Tęstinė profesinė raida: individų, lyderių ir organizacijų mokymasis	Mokytojų profesinė raida; lyderystės plėtra; mokyklos / organizacijos plėtojimas; darbo vietos kultūra; mentorai ir mentorystė; mokytojo lyderystė; mokytojo žinios (išreikštos ir slypinčios)
2.	Profesinis ugdymas ir rengimas (VE-TNET)	Profesinio ugdymo ir rengimo politika; profesinio ugdymo ir rengimo sistemų ir kultūrų palyginimas; praktiką akcentuojantis mokymasis profesinio ugdymo ir rengimo sistemoje; mokymosi projektavimas profesiniame ugdyme ir rengime; naujojo mokymosi projektavimas ir naujosios medijos profesiniame ugdyme ir rengime; profesinio ugdymo ir rengimo <i>curriculum</i> inovacijos
3.	<i>Curriculum</i> inovacijos	<i>Curriculum</i> politika; <i>curriculum</i> projektavimas / plėtojimas; edukaciniai pokyčiai; <i>curriculum</i> įgyvendinimas; profesinė raida; mokyklos raida; vadovėlių tobulinimas
4.	Įtraukiamasis ugdymas	Įtraukiamasis ugdymas; teisės ir dalyvavimas; neįgalumo socialiniai modeliai; šeimos; įgalinimas
5.	Problemas patiriantys vaikai bei jaunuoliai ir ugdymas mieste	Ugdymas mieste; rizikos vaikai ir jaunimas; iškritimo prevencija ir vaikų bei jaunuolių rezultatų gerinimas; tarpprofesinis bendradarbiavimas; partnerystė švietime; efektyvi švietimo ir jaunimo politika
6.	Atvirasis mokymasis: medijos, aplinka ir kultūra	Ugdymas panaudojant medijas; atvirasis mokymasis; medijų kultūra, konverguojančios medijos; mokymo multimodalumas; distancinis mokymas
7.	Socialinis teisingumas ir tarpkultūrinis ugdymas	Socialinis teisingumas; tarpkultūrinis ugdymas; identiteto ugdymas; e(i)migracija; jėgos santykiai; jėgos santykiai; mažumos ir marginalai; kontekstualizuoti edukaciniai tyrimai; kalba ir kultūra
8.	Sveikatos ugdymo tyrimai	Mokyklos, mokymasis; kompetencijos plėtojimas; sveikatos promocija; dalyvavimas; sveikata ir gerovė; ugdymas; lygybė ir sveikata
9.	Vertinimas, įvertinimas, testavimas ir matavimai	Vertinimas; įvertinimas; testavimas; matavimai; sistemos monitoringas; kokybės vertinimas; įtaka politikai ir praktikai
10.	Mokytojų ugdymo tyrimai	Bazinis mokytojų ugdymas; profesinis plėtojimas; mokytojo kvalifikacija; pedagoginiai požiūriai; pedagogo identitetas; edukacinių tyrimų pajėgumo auginimas
11.	Švietimo tobulinimas ir kokybės užtikrinimas	Požiūriai į kokybę; kokybės modeliai; švietimo tobulinimas; kokybės prielaidos; kokybės indikatoriai; kokybės sertifikavimas; švietimo kokybės poveikis; švietimo sistemų kokybė; švietimo institucijų kokybė; švietimo procesų kokybė
12.	Bibliotekos ir informacijos mokslas	Bibliotekinė kystė ir informacijos mokslas; žinių organizacija; informacinis raštingumas; mokslinė komunikacija; digitalinės / virtualios bibliotekos
13.	Ugdymo filosofija	Edukacinės teorijos etinės, politikos, estetinės ir epistemologinės dimensijos; edukacinės praktikos filosofiniai tikslai; švietimo politika; edukaciniai tyrimai; formalusis ir informalusis ugdymas bei auginimas; įvairios filosofinės, teorinės mokyklos ir kultūrinės tradicijos
14.	Bendruomenės, šeimos ir mokykla edukaciniuose tyrimuose	Mokymas kaime; vieta pagrįstas ugdymas; švietimo trajektorijos ir perėjimas; mokyklos–šeimos–bendruomenės ryšiai; tėvų ir šeimų įtraukimas į mokyklos reikalus
15.	Partnerystės švietime tyrimai	Partnerystė; bendradarbiavimo darbas; kooperacija; bendradarbiavimo praktikos tyrimai; tinklaveika
16.	Švietimo ir rengimo informacinės komunikacinės technologijos	Informacinėmis komunikacinėmis technologijomis grindžiamas ugdymas; mokymasis ir rengimas; IKT grįstas dėstymas; IKT grįstos inovacijos; IKT grįstas vertinimas; vertinimo tyrimai.

17.	Švietimo istorija	Švietimo istorija ir jos etapai; švietimo erdvės; švietimo reformos; ugdymo mokslas(-ai); įvairovė, mokyklos veikla
18.	Sporto pedagogika	Sportas, fizinis aktyvumas; pedagogika; sporto politika; sveikata ir gerovė; asmeninė ir socialinė raida; mokytojai ir treneriai
19.	Etnografiniai tyrimai	Etnografinis tyrimas; naratyvas; lauko tyrimas; reprezentacija; stebėjimas; gyvenimo istorija; veiklos tobulinimo tyrimas
20.	Inovatyvios tarpkultūrinės mokymosi aplinkos	Tarpkultūrinio mokymo ir mokymosi inovatyvios strategijos; tarpkultūrinis diskursas ir įtraukiamojo bei tarpkultūrinio ugdymo vaidmuo; tarpkultūrinis ugdymas; vietinis identitetas ir europinis pilietiškumas
21.	Aukštasis mokslas	Akademiniis darbas, aukštojo mokslo valdymas, aukštojo mokslo sistema; mokymas ir mokymasis, politika
22.	Švietimo politika	Švietimo darinių istorinis ir kultūrinis konstravimas; jėgos santykių įtaka švietimo politikai; švietimo politikų vystymas siekiant harmonizuoti ES politiką.
23.	Matematikos mokymo tyrimai	Vaikų matematikos mokymasis, matematikos mokymo teoriniai tyrimai; matematikos mokytojo profesinės žinios mokymui ir mokytojo profesiniam tobulėjimui; vertinimas mokant matematikos; matematikos mokymo veiksmingumas; matematikos mokymo technologija ir priemonės; specialūs edukaciniai poreikiai mokant matematikos; matematikos mokymo programa; matematikos mokymo lyginamieji ir tarptautiniai tyrimai
24.	Vaikų teisės švietime	Vaiko teisių JT konvencija; vaikų teisės; vaikai kaip piliečiai; vaikų teisės ir edukacinis kontekstas; vaikystė ir teisės; vaikų balsas; vaikų dalyvavimas
25.	Lyderystė švietime	Lyderystės švietimo institucijose teorijos; švietimo lyderystės esmė; santykiai ir švietimo lyderystė; švietimo lyderystės tyrimo strategijos ir metodologija; švietimo lyderystės kontekstai; švietimo lyderių profesinė raida; švietimo lyderių santykiai su tėvais ir švietimo politikais; švietimo lyderystės demokratinų formų plėtojimas; lyderystės mokykloje, esant sudėtingoms aplinkybėms, tyrimai
26.	Didaktika: mokymas ir mokymasis	Didaktikos ir taikomieji tyrimai; lyginamoji didaktika; dalykų didaktikos; jungtinė veiksmo teorija didaktikoje; „bilding“ kaip mokymas ir mokymosi uždavinys; didaktinės prasmės konstravimas; besimokančiojo ugdymas; edukacinė patirtis
27.	Švietimo sociologija	Sociologija, švietimas Europoje; mokymasis ir mobilumas; veikėjų tinklai; švietimo valdymas; transliavimas; lyginimas; ponacionalinis švietimas
28.	Meninis ugdymas	Meninio ugdymo tyrimai; lyginamieji ir tarptautiniai meninio ugdymo, politikos ir curriculum tyrimai; menų tyrimai; menų pedagogikos tyrimai; menų ir pedagogikos filosofija; meninio ugdymo istorija.
29.	Aplinkosaugos ir darnaus vystymo ugdymas	Darnumas; darnus vystymasis; aplinkosauginis ugdymas; klimato kaita; švietimo politika; ugdymo programa; teorija ir praktika; kompetencijos plėtojimas

Kaip matyti, tematikų įvairovė ypač plati, aprėpianti ne tik G. Mialeret (1985) nurodytas edukacijos mokslo disciplinas, bet ir žinių vadybos, informacijos, komunikacijų, antropologijos, sporto mokslų sintezę. Šiose tematikose dažnai akcentuojami ugdymo, mokymo procesai tik patvirtina edukologijos dėmesį jos bazinei disciplinai – pedagogikai.

O ką turime Lietuvoje? Pabandėme Lietuvoje parengtas ir per internetą prieinamas edukologijos disertacijas (ne senesnes nei 10 metų) suklasifikuoti pagal šiuos EERA tematinis tinklus (žr. 2 lentelę).

Kaip matyti, Lietuvos edukologijos disertacijų temos atitinka Europos, atstovaujamos Europos edukacinių tyrimų asociacijos, tendencijas. Kiekvienais metais EERA kasmetėse konferencijose dalyvauja nemažas būrys Lietuvos mokslininkų, sudominančių savo pranešimais ne tik Europos, bet ir kitų kontinentų mokslininkus. Taip užmezgamas mokslo grupių, bendrai rengiamų ir atliekamų ES tyrimų programų projektų bendradarbiavimas. Puikus tokio užsimezgusio bendradarbiavimo pavyzdys *Framework7* programos projektas S-TEAM, skirtas gamtos mokslų

mokymui ir mokymuisi tobulinti, kuriame dalyvavo įvairių ES šalių universitetų, taip pat ir Lietuvos edukologijos bei Kauno technologijos universitetų edukologijos mokslininkai. Būtų galima minėti dar daug puikaus tarptautinio bendradarbiavimo, tyrimų rezultatų pripažinimo (nebūtinai ISI publikacijų skaičiumi) faktų.

Tačiau vis tiek lieka neatsakytas klausimas: kodėl Lietuvoje edukologija sulaukia kritikos ir ypač iš gamtos mokslų atstovų? Štai neseniai žiniasklaidoje („Veidas“, Nr. 9, 2013) vienas tokių atstovų pareiškė, kad edukologija – ne mokslas... Aišku, tokiam oponentui galima tik patarti skaityti šiame straipsnyje

jau minėtus užsienio mokslininkų darbus, nors yra ką paskaityti ir lietuviškai. Į minėto oponento priekaištą dėl edukologijos disertacijų temų (reikėjo vis dėlto paskaityti ir pačias disertacijas: iš jų netgi ne specialistui būtų paaiškėjusi ir pačių temų formuluočių prasmė...) galima atsakyti tik taip: deja, šios temos tokios pat ne visada aiškos ne edukologijos mokslo krypties žinovui, kaip ir, pavyzdžiui, Kembridžo universitete parengtos edukologijos disertacijos, su kuriomis šio straipsnio autorei tenka susipažinti periodiškai nuo 1996 m. stažuojantis šiame universitete ir su jame dirbančiais kolegomis rengiant bendrus mokslo darbus.

2 lentelė

Lietuvos edukologijos disertacijų temų atitikimas EERA teminiams tinklams

Eil. Nr.	Tinklo pavadinimas	Disertacijų skaičius
1.	Tęstinis profesinis vystymasis: individų, lyderių ir organizacijų mokymasis	10
2.	Profesinis ugdymas ir rengimas (VETNET)	6
3.	Curriculum inovacijos	3
4.	Įtraukiantis ugdymas, spec. ugdymas	15
5.	Problemas patiriantys vaikai bei jaunuoliai ir ugdymas mieste	1
6.	Atvirasis mokymasis: medijos, aplinka ir kultūra	2
7.	Socialinis teisingumas ir tarpkultūrinis ugdymas	1
8.	Sveikatos ugdymo tyrimai	7
9.	Vertinimas, įvertinimas, testavimas ir matavimai	4
10.	Mokytojų ugdymo tyrimai	32
11.	Švietimo tobulinimas ir kokybės užtikrinimas	2
12.	Bibliotekos ir informacijos mokslas	1
13.	Ugdymo filosofija	9
14.	Bendruomenės, šeimos ir mokykla edukaciniuose tyrimuose	12
15.	Partnerystės švietime tyrimai	1
16.	Švietimo ir rengimo informacinės komunikacinės technologijos	5
17.	Švietimo istorija	5
18.	Sporto pedagogika	29
19.	Etnografiniai tyrimai	2
20.	Inovatyvios tarpkultūrinės mokymosi aplinkos	12
22.	Aukštasis mokslas	31
23.	Švietimo politika	8
24.	Matematikos mokymo tyrimai	9
25.	Lyderystė švietime	1
26.	Vaikų teisės švietime	4
27.	Didaktika: mokymas ir mokymasis	72
28.	Švietimo sociologija	4
29.	Meninis ugdymas	21
30.	Aplinkosaugos ir darnaus vystymo ugdymas	1

Tačiau nors ir vertinant minėtus pasisakymus kaip tinkamus žiniasklaidai, bet ne argumentuotus mokslinė prasme, reikia pripažinti, kad Lietuvos mokslininkai galėtų skelbti savo tyrimų rezultatus ne tik specializuotoje mokslo spaudoje, bet ir rengti trumpas, tačiau galias savo darbų santraukas taip, kaip tai daroma Vakarų šalyse paplitusiose santraukose vadovams (angl. *executive summaries*). Šiose santraukose labai koncentruotai ir aiškiai pristatomos pagrindinės mokslo žinios taip, kad jas praktikai suprastų ir būtų motyvuoti taikyti savo veikloje. Ši veikla edukologams neturėtų kelti problemų, nes jie yra ugdymo turinio, žinių struktūrų, komunikavimo, siekiant besimokančiųjų supratimo, žinovai. Todėl jie galėtų ne tik transformuoti pačių sukurtas mokslo žinias, jas darant prieinamomis kitiems, bet galėtų padėti ir kitų mokslų, ypač gamtos, kolegoms, kurie jau keliolika metų yra netekę visuomenės, ypač jaunosios kartos, dėmesio – tai iliustruoja smarkiai sumažėjęs stojimas į gamtos mokslų studijų programas. Mokslo politikai, universitetų vadovai turėtų pastebėti šį edukologijos mokslininkų potencialą, jį vertinti ir sudaryti sąlygas atsidėti šiai veiklai, taip reikalingai savo šalies, visuomenės raidai.

Apibendrinimas

Šiuolaikiniame pasaulyje, taigi ir Lietuvoje, edukologijai skirta ypatinga misija – ne tik atsakant į ekonominius, bet ir į kultūrinius, socialinius iššūkius. Žinių ekonomikoje, o tuo labiau – siekiant žinių visuomenės, *švietimo ir mokymosi suliejimas su žmonių gyvenimu* yra ypač didelis iššūkis.

Edukologija gali padėti ypač profesionaliai įveikti šį iššūkį, kurdama reikalingas žinias, nes: a) ji jau turi bazinių žinių fondą, reikalingą žinių ir besimokančiai visuomenei plėtoti; b) turi šiuolaikiniais tyrimams reikalingą metodologinį aparatą. Tačiau tam, kad šis mokslas atliktų savo misiją, reikia: a) susitelkus kurti žinias, leidžiančias įgyvendinti mokymąsi įgalinančias edukacines aplinkas ne tik švietimo įstaigose, bet ir kitose žmonių darbo ir gyvenimo vietose; b) jau turimas ir naujai sukurtas žinias, atsižvelgiant į tai, kad kai kurios iš jų yra sudėtingos ir nelengvai praktikų įsisavinamos, pristatyti švietimo praktikams ir kitų mokslų atstovams jas transformavus į priimtinesnes žinių struktūras. Jeigu edukologija bus pakankamai proaktyvi, ji skversis į naujas erdves, ypač – į žinių ir besimokančiųjų organizacijų tyrimus, tapdama dar tardiscipliniškesnė ir multidiscipliniškesnė.

Edukologijos mokslas turi būti naudingas ne tik ekonomikai. Reikia tikėtis, kad edukologijos mokslininkai supras savo mokslo misiją taip, kaip ją su-

prato dr. Meilė Lukšienė. Jai ugdymo mokslo žinios buvo reikalingos filosofiniam klausinėjimui, naujų žinių kūrimui ir iš esmės vienai temai mokyti – APIE GĖRĮ ir kaip ugdyti žmones GĖRIUI, pasitelkus šias žinias. Tokių žinių kūrimas – fundamentali edukologijos misija. Deja, dažnai liekanti nesuprasta dabartinio pasaulio jo beprotiškose lenktynėse dėl pinigų, valdžios ir vartojimo. Todėl edukologams ypač svarbu vienyti savo jėgas su kitų sričių mokslininkais siekiant įgyvendinti fundamentalią ugdymo misiją. Edukologijos mokslininkai turi intelektualinės veiklos, grindžiamos fundamentinėmis vertybėmis, asmens pavyzdį – dr. Meilė Lukšienę, – pakilusią Tautinės mokyklos idėjai tada, kai, atrodo, tai dar buvo neįmanoma.

Literatūra

1. Biggs J. B. Educology: The theory of educational practice. In: *Contemporary Educational Psychology*, 1976 July, vol. 1, issue 3, p. 274–284.
2. Bitinas B. *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta, 2006. 391 p.
3. Bridges D. The Disciplines and Discipline of Educational Research. *Journal of Philosophy of Education*, 2006 May, vol. 40, issue 2, p. 259–272.
4. Duoblienė L. Ugdymo tyrimų raidos aspektai. Nykstanti ugdymo filosofija Lietuvoje: paradoksas ar norma? *Acta paedagogica Vilnensia*, 2005, Nr. 14, p. 67–75.
5. Hofstetter R., Schneuwly B. Institutionalisation of Educational Sciences and the Dynamics of Their Development. *European Educational Research Journal*, 2002, vol. 1, No. 1, p. 3–26.
6. Jovaiša L. *Edukologijos įvadas*. Kaunas: Technologija, 1996.
7. Jovaiša L. *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Agora, 2001.
8. Jucevičienė P. Educational science in Lithuania: from yesterday to tomorrow. In: *European Studies in Education: Education in a period of social upheaval: educational theories and concepts in Central East Europe*. NY: Waxmann, 1995a, vol. 2, p. 43–51.
9. Jucevičienė P. From pedagogy to educational science, from Western Europe to Lithuania and from Lithuania to Western Europe. In: *Education in Europe: an intercultural task: network educational science Amsterdam triannual network conference*. Budapest, Hungary, September 15–19, 1993. NY: Waxmann Munster, 1995b, p. 149–154.
10. Jucevičienė P. The role of Western universities in the development of a new generation of researchers in education in Lithuania. In: *Educa-*

- tional Research in Europe. EERA Yearbook 2000. Leuven–Apeldoorn: Garant, 2000, p. 219–237.
11. Jucevičienė P. Training of researchers in education at a Technological University: a case study of Kaunas University of Technology. In: *University Development and Globalisation: Norwegian University of Science and Technology (NTNU). Programme for Teacher Education 2004*. Trondheim: Programme for Teacher Education (PLU), 2004, p. 64–88.
  12. Jucevičienė P. *Ugdymo mokslo raida: nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos*. Kaunas: Technologija, 1997, p. 67.
  13. Klimašauskienė R. *Universitete sukurto edukologijos žinių virtimas novacijomis*. Daktaro disertacijos santrauka. Kauno technologijos universitetas, 2006.
  14. Lukšienė M. *Jungtys*. Vilnius: Alma littera, 2000.
  15. Maccia G. S. *Perspectives on education as educology*. 1981.
  16. Merton R. K. *Science and democratic social structure*. In: *Social Theory and Social Structure*. NY: Free Press, 1957, p. 550–561.
  17. Mialeret G. *Introduction to ther educational science*. UNESCO, 1985.
  18. Pukelis K. Edukologija: kas tai? *Pedagogika*, 1999, t. 38.
  19. Pukelis K., Savickienė I. The Challenge of Establishing a Common Set of Terms for Discourse, Inquiry and Research in Educational Science. *International Journal of Educology*, 2003, vol. 17, No. 1 & 2, p. 85–107.
  20. Spiegel-Rosing J. Disziplinare Strategien der? Statussicherung. *Homo, Bol, Heft*, 1975, 1.5, p. 11–37.
  21. Storer N., Parsons T. *The discipline as a differentiating force*. In: *The Foundations of Access to Knowledge*. NY: Syracuse Univ. Press, 1968, p. 101–121.
  22. Šalkauskis S. Terminologijos teorija. In: *Raštai. Filosofijos ir pedagogikos terminija*. Vilnius: Mintis, 1991, t. 2.
  23. Whitley R. Cognitive and social institutionalization of scientific specialities and research areas. In: *Social process of scientific development*. Eds. R. D. Whitley, 1974, p. 69–95.

Summary

Palmira Jucevičienė

FROM PEDAGOGY TO EDUCATIONAL SCIENCE: INSPIRED BY MEILE (LOVE)

Education is sociocultural phenomenon which has significantly influenced the development of the society and also is under the development itself. The complexity of changes experienced by the society generates the challenges for the educational practice and theory. Respectfully – conditioning the needs for the development of the body of knowledge necessary for education and its production. Regaining independence of Lithuania in 1990 opened up new opportunities for educational practice and research in the country. Dr. Meile Lukšienė's works on the Concept of National school inspired researchers and practitioners for educational reform which invited to search for new knowledge in the area of education. Pedagogy, as traditional discipline by itself, researching only the educational process, not the system of education and lifelong learning, was no longer sufficient. Interdisciplinary and most importantly multidisciplinary approaches towards the reality and perspectives of education were necessary. The aim of this article is to reveal the road of the scientific discipline development in Lithuania from pedagogy to educational science on the foundation of both national and world wide trends which have been consistently influencing this development.

Keywords: Meilė Lukšienė, pedagogy, educational science, educology.

*Kauno technologijos universitetas
Įteikta 2013 m. rugsėjo mėn.*